

Oppositioneel/Opstandig gedrag bij jongeren in het onderwijs (Taghon Geert)

Binnen de wereld van het onderwijs, stellen we vast dat elke school geconfronteerd wordt met moeilijke leerlingen. Elke leerkracht kent het fenomeen van opstandig/oppositioneel gedrag bij leerlingen. Er wordt steeds meer gedebatteerd over agressie binnen de schoolmuren en leerkrachten zijn op zoek naar handvatten voor betere conflicthantering. In zijn boek: "**Loop naar de maan... Praktijkgids omgaan met agressie in onderwijs en opvoeding.**" probeert de Vlaamse auteur Geert Taghon hierop een antwoord te geven.

In onderstaand artikel brengt de auteur een schets en een sfeer over de inhoud van zijn boek.

Agressie in de kijker

Als we onze omgeving en onze maatschappij gadeslaan, dan kunnen we er niet naast kijken: agressiviteit is overal aanwezig. Ook al zien we het niet altijd, we horen er over in de media. We weten dat het in allerlei vormen en maten aan bod komt. Het maakt deel uit van ons dagelijks leven en onze cultuur is er sterk van doordrongen. Ook al zien we het niet, het onveilig gevoel is er hoe dan ook. De media heeft een fijne neus gekregen voor elke vorm van agressie. En elk beeld wordt onze huiskamer ingestuurd via kabel of net.

We weten niet of er meer of minder agressie is dan vroeger, maar we weten wel dat het onveiligheidsgevoel een realiteit is. Ook al is het maar een gevoel, het heeft een grote invloed op ons maatschappelijk en politiek denken.

Als we naar jongeren kijken en luisteren dan stellen we vast dat agressie vandaag 'extremer en realiteitsgetrouwer' aanwezig is in de woonkamer van elk gezin. Hiermee willen we zeker niet beweren dat er meer huishoudelijk geweld is in onze Vlaamse of Nederlandse gezinnen dan vroeger. Het zit hem van 'binnen'. In onze woonkamer, slaapkamer,

De televisie is overal aanwezig en we stellen vast dat de beelden van het journaal, documentaires, ... 'verder' gaan dan vroeger. De beelden van het journaal tonen explicieter dan vroeger wat een bomaanslag is. De foto's in onze tijdschriften op de salontafel tonen verscherpt de ontplofte bus, het bebloede gezicht van de in elkaar geslagen allochtone man, ...

De komst van reality-tv brengt de ruzies van de burens in onze eigen woonkamer. We herkennen in menig serie onze eigen conflicten tussen vader en moeder, zoon en vader, ... de 'echt'scheiding die 'vecht'scheiding werd, de ouders die in de knoei geraken met de opvoeding van hun kind, mishandeling van ouder of kind, het pestgedrag om te overleven, ...

Ook de computer neemt een steeds grotere plaats in. Het internetmedium is de dag van vandaag voor veel jongeren hét communicatiemiddel bij uitstek en voor vele ouders een nog steeds vreemd wezen. Jongeren tonen ons hoe het moet en verbergen perfect wat ouders niet mogen zien.

Jongeren surfen op zoek naar die video van de onthoofding in Irak, of de opknoping van Saddam Hoessein, of de beelden van de happy-slapping, ... Jongeren plegen agressie om het samen met vrienden te bekijken op het internet. Ook in het game-landschap stellen we vast dat de games realistischer worden qua spel, alsook extremer in wat men kan doen. Waar we vroeger met het soldaatje schoten, zijn we zelf de soldaat geworden en kijken we zelf door het vizier. We kunnen nu punten scoren door de anderen omver te rijden of te pesten. Punten scoren met agressie!

'Zijn jongeren nu bij uitstek agressiever geworden in deze maatschappij?', is een vraag die vaak terug komt. Het gaat absoluut niet slecht met het grootste deel van onze jongeren. Het aantal jongeren dat probleemgedrag stelt en voor overlast zorgt bedraagt nog geen 20%. Hiervan zijn 5% de delinquente, 'gevaarlijke' jongeren.

Toch heeft agressie een belangrijke plaats ingenomen in de samenleving. Agressie noemt men wel eens een *low frequency, high impact behavior*. Met andere woorden: agressie kan grote gevolgen

hebben, zelfs als men er niet vaak mee geconfronteerd wordt. Eén keer is genoeg. Vandaar ook dat deze 5% zo een grote invloed hebben op onszelf en zo een grote indruk nalaten op de samenleving.

Agressie begrijpen

Als we met jongeren werken dan worden we geregeld geconfronteerd met agressie, hoewel niemand van ons geleerd heeft om te werken met agressieve jongeren. Door toenemende confrontatie met agressie, is het des te belangrijker dat we tijd en ruimte maken om hierbij stil te staan. Het is belangrijk dat we agressie proberen te begrijpen en te kaderen. Het is uiteindelijk onze eigen kennis, ervaring en attitude die sterk zal bepalen hoe een agressie-incident zal verlopen en wat er achteraf nog mee kan gebeuren.

Is agressie 'slecht'? Of toch niet? We hebben toch allemaal een afkeer van agressie en van elke vorm van agressie, of niet? Agressie is 'verkeerd', dit hebben we toch meegekregen vanuit onze opvoeding, of niet? 'En toch heb ik soms het gevoel dat het ook een deel van mijzelf is, dat ik voel dat agressie ook in mij zit...?'

Agressie is dan ook een bijzonder fenomeen (van alle tijden) dat ons leven kan overschaduwen.

We merken vanuit de praktijk dat hulpverleners, onderwijzers, begeleiders,... vaak afhaken of er psychisch onderdoor gaan omwille van de agressie in hun werkveld en hun eigen gevoelens tegenover jongeren negatief gekleurd raken.

We mogen niet vergeten dat er vele vormen van agressie bestaan en dat elk van ons vanuit zijn 'uniek' zijn hierop anders zal reageren en dit anders zal verwerken. Het is dan ook van belang dat we zoeken naar handvaten om agressie enerzijds een plaats te kunnen geven in ons denken en om anderzijds adequaat op agressie te kunnen reageren.

Tenslotte, wanneer we agressie willen begrijpen moeten we er ons bewust van zijn dat agressie een vorm van communicatie is. In het communicatieproces wisselen zender (ik) en ontvanger (de andere) voortdurend van positie. De communicatie verloopt daarom meestal circulair. Met andere woorden er is een wisselwerking in de communicatie. Beide partijen hebben hun inbreng en beluisteren elkaar. Dit is ook zo bij agressie. "Ik zal de agressie van de jongere ontvangen en vanuit mijn eigenheid reageren." Hierbij is de context van belang. Er wordt binnen een bepaalde context gecommuniceerd (school, voorziening, thuissituatie). Willen we hierbij dan nog zicht krijgen op de ander zijn gedrag, dan moeten we naar diens verleden kijken, maar zeker ook naar de manier waarop de relaties in 'dit' systeem in elkaar zitten.

Het uitgangspunt van wederzijdse beïnvloeding biedt perspectieven voor ons contact met agressieve jongeren. We hebben dus invloed op het gedrag van onze jongeren. En wanneer we invloed hebben op anderen wil dit zeggen dat we anderen kunnen veranderen en dit is als start een mooie gedachte.

Opstandig/oppositioneel gedrag bij leerlingen: hoe aanpakken?

Wanneer we willen stilstaan bij de vraag hoe we het best als leerkracht kunnen omgaan met het opstandig/oppositioneel gedrag van leerlingen, dan moeten we rekening houden met enkele belangrijke inzichten.

Vooreerst moeten we ons bewust zijn dat agressie verschillende vormen kan aannemen en we agressie niet per definitie als een negatief 'symptoom' moeten zien. We hebben tenslotte allemaal leren omgaan met onze agressieve gevoelens (zijn we niet allemaal 'koppig' geweest?).

Agressie kan zich verbaal uiten (schelden, verwijten, ...), fysiek toeslaan (schoppen, slaan, vernielen van materiaal, vernielen van zichzelf,...) of ons psychisch ondermijnen (pesten, steaming, ...), maar agressie kan ook op een speelse manier aanwezig zijn in de wereld van kinderen en jongeren. Kinderen leren met agressie om te gaan via hun spel. Hun agressieve taal of houding kadert dikwijls binnen het leren reguleren van hun agressieve gevoelens en gedachten. Kinderen spelen daarom graag van oorlogje, schieten anderen dood of roepen 'fuck you', zonder hiervan de betekenis te kennen. Het zijn de ouders die hen helpen om dit in goede banen te leiden. Zo wordt agressie niet iets wat verboden is, maar iets waar ze op een aanvaardbare manier leren mee omgaan.

Tevens is het van belang stil te staan bij het ontstaan van agressief gedrag. Het zou verkeerd zijn te denken dat we bij elk agressief gedrag op dezelfde wijze moeten reageren. Zinvol reageren op agressief gedrag begint bij het inzicht dat agressie verschillende oorzaken kan hebben. Iemand die agressief gedrag stelt omdat hij onder invloed is van alcohol, zal men anders moeten benaderen dan iemand die kwaad wordt omdat hij het gevoel heeft herhaaldelijk benadeeld te zijn door de leerkracht.

Om meer greep te krijgen op conflicthantering, vinden we het crisisontwikkelingsmodel een dankbaar kader om mee te werken. Door een conflict te analyseren in verschillende stappen, komen we per stap tot inzicht in interventies die kunnen helpen om met het conflict om te gaan. Hierbij wordt al snel duidelijk dat niet alleen onze verbale tussenkomst van belang is, maar onze lichaamstaal een zeer grote rol speelt (afstand-nabijheid, intonatie, aanraking, gebruik van de ogen,...). Het crisisontwikkelingsmodel stelt ons dus in staat om niet alleen het gedrag van de leerling te analyseren, maar brengt ook het gedrag en de reactie van de leerkracht in kaart. Een interessant leerproces.

Om het opstandig gedrag van leerlingen beter te begrijpen zijn de inzichten van Gerald Patterson en zijn medewerkers aan het Oregon Social Learning Center (OSLC) van onschatbare waarde. Zij ontdekten dat jongeren die in de delinquentie terechtkwamen, enkele gelijkenissen hadden in hun levensloop. Met name allen hadden een problematische levensloop die startte in de kleutertijd en meer specifiek met betrekking tot het 'dwinggedrag'. Dwinggedrag is gedrag dat kleuters stellen om iets te bekomen of om iets niet te moeten doen. Patterson stelde vast dat de meeste ouders van delinquente jongeren er niet in slaagden om hun kinderen op jonge leeftijd te begrenzen en dit heeft negatieve gevolgen voor het verdere ontwikkelingsverloop van deze kinderen. Patterson ging tevens op zoek naar het antwoord op de vraag 'Hoe komt het dat sommige ouders er wel in slagen om hun kinderen op het juiste pad te houden en hoe komt het dat andere ouders hier niet in slagen? Wat heeft de ene groep ouders, dat de andere groep niet heeft?' Patterson ontdekte dat er vaardigheden zijn die een cruciale rol spelen in het opvoeden van kinderen (ouderlijke betrokkenheid, positieve bekrachtiging, probleemoplossende vaardigheden, discipline en monitoring). Als deze opvoedingsvaardigheden bij ouders beperkt of niet aanwezig zijn neemt de kans op de ontwikkeling van antisociaal (opstandig, oppositioneel,...) gedrag bij hun kinderen sterk toe. In het boek "Loop naar de maan... omgaan met agressie." Tonen we aan dat deze opvoedingsvaardigheden ook van toepassing zijn binnen onderwijs: het is belangrijk dat leerkrachten inzicht hebben in deze vaardigheden en deze kunnen vertalen naar eigen beroepsvaardigheden. Het kan een ondersteuning zijn in het werken met moeilijke leerlingen.

Natuurlijk mogen we niet vergeten dat deze groep moeilijke leerlingen een zeer grote nood heeft aan duidelijkheid en structuur. En hier knelt vaak het schoentje. Elke school kent een schoolreglement met vele regels, maar in de praktijk blijkt dat heel wat leerkrachten deze regels niet of onvoldoende kennen. Niet omdat men er geen belang aan hecht, maar omdat de veelheid aan regels het onmogelijk maakt om deze allen te omvatten en effectief, consequent toe te passen. Een kans voor sommige leerlingen om hier 'dankbaar' misbruik van te maken. Zij ervaren dat leerkrachten vaak

enkel die regels toepassen die het dichtst aansluiten bij de eigen persoonlijke normen en waarden van de leerkracht. In het boek pleiten we dan ook voor een vereenvoudiging van regels en een meer transparant schoolreglement.

Als slot hechten we in het boek veel belang aan een goede preventie. Deze wordt gekenmerkt door de verbondenheid tussen leerling-leerkracht en school. Uit onderzoek blijkt duidelijk dat hoe meer leerlingen zich verbonden voelen met de school (inspraak hebben, verantwoordelijkheid krijgen,...), hoe minder agressie er wordt gepleegd. Tevens benadrukken we de nood aan een goede debriefing of de nood aan een degelijke, gestructureerde opvang na een agressie-incident. Hierbij is het opzetten van een netwerk van opvang binnen de school een eerste bouwsteen om agressie bespreekbaar te maken, maar vooral ook een grote ondersteuning naar allen die betrokken partij zijn bij agressie.

Over de auteur:

Geert Taghon is opvoeder. In De Patio in Kortrijk is hij coördinator van de dienst voor intensieve behandeling van minderjarige jongeren met een psychiatrische problematiek die een als Misdrijf Omschreven Feit hebben gepleegd. Hij doceert 'Omgaan met agressie bij kinderen en jongeren', 'Conflicthantering en bemiddeling' en 'Jongeren en knelpunten in hun ontwikkeling' in de nascholingen van IPSOC – Instituut voor PsychoSociale Opleiding en het Eekhoutcentrum in Kortrijk

Literatuur:

- Bernard Jan, *Over de rooie: omgaan met woede en agressie*. Boom, 2002
- B.P.R., Garlier, I.V.E. (Ed.) (1998) . *Behandelingsstrategieën bij posttraumatische stressstoornis*. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten/ Diegem.
- Jos Peeters, *Antisociale jongeren*, Garant, 2000
- Project verbondenheid van de Katholieke Universiteit van Leuven.
- Website: <http://www.law.kuleuven.ac.be/PCW/visie.html>
- Tuinier dr. S., Verhoeven prof. dr. W.M.A, van Panhuis dr. P.J.A. *Behandelingsstrategieën bij agressieve gedragsstoornissen*. Bohn Stafleu van Loghum, 2000.
- Van den Brink G., *Geweld als uitdaging: de betekenis van agressief gedrag bij jongeren*. VIZW Jeugd, SWP, 2006
- Van Delft, F., Rooijendijk, L., Sjerps ,N. (1997). *Agressie in het sociaal pedagogisch werk* (2^e dr.). Baarn: H. Nelissen.
- Van Tilburg, E. *Agressie. Praktijkboek voor hulpverlener, begeleiders en leerkrachten* (p.189-192). Antwerpen: Apeldoorn, 2003.